MTIHANI WA TATHMINI YA PAMOJA KAUNTI NDOGO YA GEM

102/1
KISWAHILI
Karatasi ya 1
(Insha)
Julai/Agosti 2016
Muda: Saa $1^3/_4$

1. **LAZIMA**
   Wewe ni katibu wa Baraza la Mitihani nchini Kenya. Umeudhishwa na visa vya wizi wa mitihani ya kitaifa. Andika tahadhari kwa wahusika.
   Au
   Umepata habari kwamba binamu wako anayeishi Uholanzi ameanza kutumia mihadarati. Mwandikie barua pepe ukimweleza kuhusu athari hasi za tabia hiyo.
2. Jadili namna ambavyo binadamu anaweza kukabiliana na majanga yoyote matano ya kimaumbile.
3. Mwenye shoka hakosi kuni. Thibitisha.
4. Andika insha itakayoishia maneno yafuatayo :
   ... nilijitazama jinsi nilivyohasirika kupindukia, nikajikuta machozi yakinitiririka njia mbilimbili ndipo nikakumbuka ushauri niliopewa na wazazi wangu wapendwa.

MTIHANI WA TATHMINI YA PAMOJA
KAUNTI NDOGO YA GEM

102/2
KISWAHILI
Karatasi ya 2
Julai/Agosti 2016
Muda: Saa 2½

1. **UFAHAMU (alama 15)**
   Soma taarifa ifuatayo kisha uyajibu maswali yaliyoulizwa.
   Miaka na dahari iliyopita katika nchi ya Uyunani aliishi mtaalamu anayefahamika kama Aristotle. Mtaalamu huyu anachukuliwa na watu wengi lama kitovu cha taaluma nyingi. Msingi wa msimamo huu ni kuwa kauli, matamko na maandishi yake mengi yameishia kuwa kama msingi ambako majengo mbalimbali ya kitaaluma yamejengwa. Aristotle alisema kuwa binadamu au mja kimaumbile kuvutwa na hisia za kuishi katika jamii. Hisia hii ya kuishi katika jamii ndiyo msingi mkuu wa kushirikiana kwa njia anuwai, mathalani, maisha ya jamaa, ya mjini, vijijini, shuleni, serikali na hata tawala mbalimbali.

   Maisha yoyote ya jamii humjuzu binadamu ashirikiane na wenzake pamoja na kuvishirikisha vipawa vyake ili kuimarisha na kuyakomaza maisha au jamii yenyewe. Yaani kuimarika na kukomaa kwa maisha ya jamii hutegemea kwa kiasi kikubwa mchango, japo ukufi, wa kila mwanajamii hiyo. Mchango huo hutokana na nia ya kutaka kuyaona maendeleo makubwa yamefikiwa siyo kwa nia ya kujinufaisha kama mtu binafsi bali kwa faida ya umma. Katika ushirikiano huo, ni lazima pasiwe na ubaguzi wala kutengana kwa misingi yoyote ile; ya rangi, maumbile, dini au hata hali ya maisha. Inahalisi kuikumbuka maana ya msemo kuwa rangi na ngozi ni utambuzi si ubaguzi.

   Waja hushirikiana katika hatua mbalimbali. Binadamu anazaliwa katika jamaa na pale pale hujiunganisha na majirani. Ujirani huu wa binadamu wenzake pamoja na mazingira yao huiunda tabia yake. Kadiri anavyokua ndivyo anavyoanza kujihisi mmoja wa watu wanaomzunguka, jamii ile, kabila lile au hata taifa lile. Ili kukabiliana na mazingira yake, binadamu huhitaji msaada na hata ulinzi wa watu wengine. Huu hasa ndio msingi wa methali ya kuwa mtu ni watu. Tangu akiwa mwana mkembe, mja huhitaji msaada wa watu wengine kupewa chakula, kusimama na kutembea, kufundishwa jinsi ya kujielezea, kupata matunzo wakati wa magonjwa, kuelekezwa jinsi ya kupambana na mazingira yake, kusoma na kuielewa jamii yake na hata kufuata imani fulani. Binadamu hutamani kufanya mambo ya kila nui ambayo hawezi kuyatimiza peke yake. Kwa mfano, mja hutegemea haki zake zilindwe na wengine, mathalani, serikali.

   Popote binadamu alipo, ana haki ya kushirikiana na wenzake katika jamii yake. Haki ya kuishi maisha ya kijamii ni mojawapo katika haki za kimsingi katika maisha ya binadamu. Haki hii inaenda sambamba na uhuru wa binadamu wa kuchagua kikundi au tapo la wanajamii analotaka kujihusisha nalo. Haki hii ni ya lazima na inapaswa kulindwa isipokuwa pale tu inapokwenda kinyume na sheria za jamii fulani. Kwa mfano, ikiwa kujihusisha na kikundi fulani kunaelekea kuwa tishio kwa usalama wa jamii, basi haki hii huwa imetumiwa vibaya. Pili, binadamu anayeishi katika jamii anaweza kujipatia mali kutokana na kazi au juhudi zake. Hii ni haki yake. Hata hivyo, huruhusiwi kuiba ili aweze kuipata mali hiyo.

   Ushirikiano kati ya binadamu au ushirikiano katika jamii ni msingi imara wa kuwepo kwa maendeleo katika jamii fulani. Kila tutumiapo neno 'maendeleo', humaanisha kujielekezea lengo maalum tulilochagua na ambalo litayakuza maisha yetu. Maendeleo huhusisha kupiga hatua mbele. Mtu anayesonga mbele hana budi kuwa na kitu au lengo analoliendea huko mbele.

for free past papers visit: www.freekcsepastpapers.com or call: 0726502479

Ikiwa hana lengo, basi takuwa anawayawaya kama kuku aliyedenguliwa kichwa na anapaswa kujitathmini. Maendeleo yanahusisha kutoka hatua fulani duni hadi hatua nyingine afueni.

Kaitka zama kongwe za mawe, binadamu alitegemea mawe kama silaha za kufanya shughuli zake nyingi. Hivi leo maendeleo ya kisayansi yamefikia ngazi za juu sana katika *awamu hii ya utandawazi* ambapo kuwepo kwa tarakilishi na vifaa vingine kumesahilisha mambo mengi sana. Kuna mambo mengi chanya ambayo yametokana na maendeleo ya kisayansi kama vile: kurahisisha mawasiliano, kuharakisha na kuboresha uzalishaji mali, kufanya usafiri bora na mwepesi miongoni mwa wengine. Hata hivyo, kuna *maendeleo hasi* kwa kuwepo kwa *silaha za haki* zinazoweza kuuangamiza ulimwengu mzima. Nchi ambazo zina satua kubwa huweza kutumia uwezo wao wa kiuchumi na kimaendeleo kuzidhalilisha jamii nyingine. Hata hivyo, ni vizuri maishani binadamu, mkubwa kwa mdogo, mwenye uwezo kwa asiyekuwa nao atambue kuwa mja anahitaji jamii.

a) Je, ina maana gani kusema 'Aristotle anachukuliwa kama kitovu cha taaluma nyingine ? (alama 2)
b) Taja haki mbili kuu za binadamu. (alama 2)
c) Je, kwa mujibu wa kifungu hiki, maana ya maendeleo ni nini ? (alama 3)
d) Kulingana na taarifa hii, ni kwa nini mja huhitaji jamii. (alama 3)
e) Kifungu hiki kinatoa ushauri gani kwa binadamu ? (alama 2)
f) Eleza maana ya maneno na kifungu kifuatacho kama kilivyotumiwa katika taarifa hii. (alama 3)
i) Satua
ii) Anawayawaya

2. UFUPISHO (ALAMA 15)

Soma kifungu kisha uyajibu maswali yanayofuata.

Nidhamu ni kitu cha maana sana maishani mwa binadamu. Kila mwanafunzi anapaswa kuwa na nidhamu ya hali ya juu sana. Akiwa na nidhamu hiyo, atakuwa mtu mwadilifu anayeweza kustahiwa na kusadikika katika mambo, shughuli na hali tofauti.

Kwanza, mtoto mwenye nidhamu huwa kama anga au nuru nyumbani mwao, shuleni na pia katika jamii. Watu wote wanampenda na kumheshimu. Wazee kwa vijulanga wale wanamtegemea kama msimamizi wa mambo nyeti ya maisha yao. Kwa hivyo, ni dhahiri shahiri kwamba mwadilifu hunufaika sana, kinyume cha mkaidi ambaye wahenga walimwambia kwamba atakosa kufaidi hadi siku ya Idi.
Pili, huwadia nyakati ambapo huwa kuna jambo la busara, mathalani jukumu ama dhima fulani ambayo huhitaji tu mwakilishi mmoja darasani, shuleni au katika jamii. Bila shaka, watu watamteua yule mwadilifu kuchukua nafasi kama hiyo. Ndio maana viranja wanaoteuliwa shuleni, huwa ni wanagenzi ambao tayari wamekwishatiwa katika mizani na kupigwa msasa madhubuti.
Vile vile, mwadilifu daima atajiepusha na shutuma na manjanga yote yanayoweza kuchipuka.
Kuna msemo maarufu kwa busara yake iliyobusarisha mwadilifu kwamba, "aliye kando haangukiwi na mti. Pia waliambiwa kwamba, "pilipili usiyoila yakuwashiani?"

Ni bayana kutokana na misemo hiyo miwili kwamba mwenye nidhamu hawezi kuhusishwa na majanga hatari yanayoweza kuwakumba watu.

Walakini ni vyema kujiuliza, je, nidhamu huanzia wapi, na kwa nini kuna baadhi ya 'watoro ambao ni watovu wa nidhamu? Utovu wa nidhamu huanzia awali sana maishani mwa mja. Mtoto anapozaliwa,
anategemea miongozo na mielekeo ya watu wazima ambao wako mazingirani mwake. Ndipo wa kale wale waliokaramka walisema kwamba mtoto akibebwa, hutazama kisogo cha nina.

Hivi ni kusema kwamba. nidhamu au utovu wa nidhamu huanzia nyumbani hadi shuleni, kisha hupanuka hadi kutikia kiwango ambapo mja anatangamana na watu wote katika maisha yake. Ikiwa sehemu moja ya ukuaji wa nidhamu maishani mwa mja itasambaratika, basi hawezi akawa mkamilifu kinidhamu maishani mwake.

Kwa vile ni bayana kwamba mabaya yote wayatendayo duniani hulipwa na Mola papa hapa duniani, watovu wa nidhamu wote huishia kuangamia, ama kujuta mno kwa amali zao potovu. Ni heri mja kujihidi mwenyewe, kwani uhalifu haulipi chochote.

a) Kwa kurejelea aya tano za kwanza, eleza madhara yanayoweza kumpata mtu kwa kutokuwa na nidhamu. (maneno kati ya 50 - 60) (alama 6, 1 ya mtiririko)
b) Bila kubadilisha maana, fupisha aya nne za mwisho. (Tumia maneno 55-60) (alama 7, mtiririko 1)

3. MATUMIZI YA LUGHA (ALAMA 40)

a) i) Sauti ni nini katika lugha ? (alama 1)
ii) Taja sifa mbili za sauti /k/ (alama 2)
b) Tunga sentensi moja ukitumia : (alama 2)
i) Kiunganishi tegemezi / cha masharti
ii) Kihusishi cha kinyume cha matarajio

for free past papers visit: www.freekcsepastpapers.com or call: 0720502479

c) Kanusha sentensi ifuatayo kwa wingi, wakati uliopita hali ya kuendelea. (alama 2)
Mwalimu alikuwa alimwadhibu mwanafunzi mwenye hatia.

d) i) Elezamaanaya kiambishi. (alama 1)

ii) Tunga sentensi iliyo na vipashio vifuatavyo vya sarufi : (alama 3)
nafsi
wakati ujao
hali ya matarajio
kirejeshi
yambwa
mzizi
kiishio

e) Eleza sifa mbili za vishazi tegemezi. (alama 1)

f) Yakinisha katika udogo umoja. (alama 3)
Watu wale hawaachi kuandamana na mbwa wao waliodhoofika kiafya.

g) Changanua sentensi ifuatayo kwa mtindo wa mshale / vishale.
Omondi ni mhasibu lakini hatii bidii kazini. (alama 4)

h) Andika sentensi hii katika usemi halisi. (alama 2)
Mwalimu alimuamuru mwanafunzi amalize kazi hiyo haraka.

i) Tunga sentensi ukitumia vitenzi vifuatavyo katika kauli ya kutendeka. (alama 2)
i) cha
ii) pa

j) Andika kisawe cha : (alama 2)
i) Hawala .
ii) Katani ..

k) Eleza maana ya shamirisho kitondo kisha utunge sentensi ili kukibainisha. (alama 2)

l) Kwa kutumia mifano miwili, eleza uamilifu wa shadda. (alama 2)

m) Eleza matumizi mawili ya kinyota. (alama 2)

n) Ainisha virai katika sentensi ifuatayo. (alama 2)
Tulimkuta akiwa katika uchungu mwingi.

o) Bainisha matumizi ya 'ku' katika sentensi hii. (alama 1)
Naomi atakupikia chai halafu aende kule uwanjani.

p) Fafanua maana zinazojitokeza katika sentensi ifuatayo : (alama 2)
Mabaharia walisema hawatawasili

q) Mtu aneyejiingiza katika matatizo yanayomshinda kutoka huambiwa methali gani. (alama 1)

r) Andika nahau inayojumuisha ujumbe ufuatao. (alama 1)
Mtu anayekuwa na wanawake wengi.

s) Kikosi ni kwa askari, ... ni la maji na ..... la nywele. (alama 2)

4. ISIMUJAMII (ALAMA 10)

a) Taja sababu mbili zinazochangia kufa kwa lugha. (alama 2)

b) Eleza vyanzo viwili vya makosa katika matumizi ya lugha ya Kiswahili. (alama 2)

c) Taja mambo mawili yanayofanywa na serikali yetu kuimarisha lugha ya Kiswahili. (alama 2)

d) '... ah ... naomba kumwongelesha chucho ... Naam, naam chucho
Hujambo? ... si ... si ... sina neno .. naam. Mjomba amezidiwa si wa maji si wa chakula ...
kweli ? ... Muungu ? Mkuu amedhihirisha ... yes ... ok ... yeah ... ala! Ameishiwa na pesa.

i) Tambua sajili husika katika dondoo hili. (alama 1)

ii) Kwa hoja zozote tatu, eleza sifa za sajili hii. (alama 3)

for free past papers visit: www.freekcsepastpapers.com or call: 0720502479